עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"כ מהל' עדות הל' ט סמג עשין קי:
ה ב מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הלכה ג:
ו ג ד מיי' פ"כ מהל' עדות הלכה ח סמג עשין שם:
ז ה מיי' פ"י מהל' נזקי ממון הלכה ד סמג עשין סו:
ח ו ז מיי' שם פי"ח הל' א סמג שם:
ט ח מיי' פי"ח מהל' עדות הלכה א סמג עשין קי טוח"מ סי' לח:

◆

ומה הסוקל אינו נסקל הבא לסקול ולא סקל אינו דין שלא יסקל אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא: מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב גלות כו': מנא הני מילי אמר ר"ל דאמר קרא [1]הוא ינוס אל אחת הערים הוא ולא זוממין ר' יוחנן אומר ק"ו ומה הוא שעשה מעשה במזיד אינו גולה הן שלא עשו מעשה במזיד אינו דין שלא יגלו והיא נותנת (והלא דין הוא) הוא שעשה מעשה במזיד לא ליגלי כי היכי דלא תיהוי ליה כפרה הן שלא עשו מעשה במזיד נמי ליגלו כי היכי דליהוי להו כפרה אלא מחוורתא כדר"ל אמר עולא רמז לעדים זוממין מן התורה מנין רמז לעדים זוממין והא כתיב [2]ועשיתם לו כאשר זמם אלא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין דכתיב [3]והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע [4]והיה אם בן הכות הרשע משום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדים אחריני (א) והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להני רשעים והיה אם בן הכות הרשע ותיפוק ליה [5]מלא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ת"ר ד' דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה ואין גולין לערי מקלט ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין בעבד עברי משום ר"ע אמרו אף אין משלמין ע"פ עצמן אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה כדאמרן ואין גולין לערי מקלט כדאמרן ואין משלמין את הכופר קסברי כופרא כפרה והני לאו בני כפרה נינהו מאן תנא כופרא כפרה אמר רב חסדא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דתניא [6]ונתן פדיון נפשו דמי ניזק רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר דמי מזיק מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר כופרא ממונא ומר סבר כופרא כפרה אמר רב פפא לא דכולי עלמא כופרא כפרה והכא בהא קא מיפלגי מר סבר בדניזק שיימינן ומר סבר בדמזיק שיימינן מאי טעמייהו דרבנן נאמר השתה (ב) למטה ונאמר השתה למעלה מה להלן בדניזק אף כאן בדניזק ורבי ישמעאל ונתן פדיון נפשו כתיב ורבנן אין פדיון נפשו כתיב מיהו כי שיימינן בדניזק שיימינן ואין נמכרין בעבד עברי סבר רב המנונא למימר ה"מ היכא דאית ליה לדידיה דמיגו דאיהו לא נזדבן אינהו נמי לא מיזדבנו אבל היכא דלית ליה לדידיה אע"ג דאית להו לדידהו מיזדבנו (א"ל רבא) ולימרו ליה אי אנת הוה לך מי הוה מיזדבנת אנן נמי לא מיזדבנינן אלא סבר רב המנונא למימר ה"מ היכא דאית ליה או לדידיה או לדידהו אבל היכא דלית ליה לא לדידיה ולא לדידהו מזדבני א"ל רבא [7]ונמכר בגנבתו אמר רחמנא בגנבתו ולא בזוממו: משום ר"ע אמרו וכו': מאי טעמא דר"ע קסבר קנסא הוא וקנס אין משלם ע"פ עצמו אמר רבה תדע שהרי לא עשו מעשה [ונהרגים] ומשלמין אמר רב נחמן תדע שהרי ממון ביד בעלים ומשלמים

מאי

◆

ומה הסוקל אינו נסקל. עדים שלא הוזמו עד שנהרג הנדון ואח"כ הוזמו אין נהרגין כדאמרינן בפרקין (דף ה:) הרגו אין נהרגין דכתיב ט)כאשר זמם ולא כאשר עשה: **הבא לסקול ולא סקל.** שהוזם עד שלא נהרג הנדון: **הוא שעשה מעשה במזיד אינו גולה.** ההורג שעשה מעשה אם במזיד עשאו אינו גולה ואפילו בזמן שאינו נהרג כגון במזיד בלא התראה: **הם שלא עשו מעשה.** אלא דיבור בעלמא ובמזיד העידו אינו דין שלא יגלו על המזיד: **ומקשינן לרבי יוחנן והיא הנותנת.** המדה הזאת שהבאת לפטרן היא הנותנת להם חובת גלות הוא לפי שעושה מעשה אם במזיד עשאו אינו גולה דלא תהוי ליה כפרה: **הם שלא עשו מעשה יגלו.** על זדונן כי היכי כו': **רמז לעדים זוממין.** שלוקין עדי בן גרושה או עדי גלות שפטרם הכתוב מדין הזמה מנין שהן לוקין ולקמיה פריך תיפוק ליה מלא תענה: **משום דהצדיקו את הצדיק כו'.** בתמיה. אי והצדיקו והרשיעו בדיינין קאמר וצדיק ורשע בבעלי דינין למה לי והצדיקו צדיק כו' ליכתוב כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והיה אם בן הכות למה הוזכרה כאן צדקת צדיק וכי כל מקום שהצדיקו ב"ד את הזכאי וחייבו את החייב יש מלקות דאתא קרא למיתלי מלקות בוהצדיקו והרשיעו אלא על כרחך בעדים משתעי עדים שקרים שהרשיעו צדיק ובאו אחרים והזימום והצדיקו את הנדון שהוא צדיק והרשיעו את העדים הרשעים והיה אם בן הכות את הרשע אם הזומה זו בת מלקות היא שאינו יכול לקיים בה דין הזמה גמורה כגון בעדי בן גרושה או גלות והפילו השופט והכהו: **ותיפוק ליה מלא תענה.** כל עונשי לאוין מלקות אלא במקום שפירש לך בו עונש וכאן שאינו יכול לענשן בעונש הכתוב בהן ילקו: **לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.** לקמן יליף לה בפרק ג' (דף יג:): **ואין משלמין כופר.** אם העידו בשור המועד שהרג את האדם והוזמו והיו מחייבין את הבעלים כופר דכתיב (שמות כא) אם כופר יושת עליו וגו': **ואין נמכרין.** אם העידוהו שגנב ואין לו מה לשלם ונגמר דינו לימכר כדכתיב ונמכר בגנבתו: **אין משלמין ע"פ עצמן.** אם הוזמו בב"ד ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין על הזמתן עד שברחו ובאו בב"ד אחר והודו שהוזמו בב"ד פלוני ולקמן מפרש טעמא: **כופרא כפרה.** לכפר על זה שהרג שורו את האדם והני לאו בני כפרה נינהו שלא הרג שורם אדם: **ומר סבר כופרא ממונא.** שהזיק גופו של זה ונתחייב ליורשיו דמי ההרוג: **כופרא כפרה.** לכפר על עצמו שחייב מיתה בידי שמים לפיכך יתן דמי עצמו: **בדניזק שיימינן.** בהכי הויא ליה כפרה כי יהיב דמי ניזק ולקמיה מפרש טעמיה: **מאי טעמייהו דרבנן.** דאילו ר' ישמעאל מסתבר טעמיה כיון דכופרא כפרה דמי עצמו בעי למיתב: **נאמר השתה למעלה.** בנוגף אשה הרה כאשר ישית עליו בעל האשה (שם): **ונאמר השתה למטה.** בכופר אם כופר יושת עליו: **מה להלן בדניזק.** שמשלם דמי וולדות שנזוקו: **פדיון נפשו.** דנותן את הכופר: **ורבנן.** אמרי לך אין ודאי פדיון נפשו הוא דכופרא כפרה מיהו בדניזק שיימינן ובהכי הויא למזיק פדיון נפשו: **דאית ליה לדידיה.** שיש לו לגנב ממון לשלם דמי הגניבה אם לא הוזמו ולהם אין מה לשלם דמיגו דאיהו לא הוה מזדבן אם לא הוזמו איהו נמי כי הוזמו לא מזדבני שהרי לא זממו למכרו: **וקנס אינו משלם ע"פ עצמו.** דכתיב גבי כפל אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו (ב"ק דף סד:): **תדע.** דקנסא הוא שהרי המעידים בנפש לא הרגו אדם ולא נהרג אדם על פיהם ונהרגין ומשלמין ממון:

מאי

◆

ומה הסוקל אינו נסקל. פי' הקונטרס כשהרגו אין נהרגין דין הוא דבאו להרוג ולא הרגו דאין נהרגין וקשה טובא חדא דה"ל למימר כדאמרינן לקמן (דף ה:) הרגו אין נהרגין ועוד מאי פריך שאני הכא דגלי קרא בהדיא דהבא לסקול ולא סקל דנסקל בההוא קרא גופיה דחזינן דהסוקל אינו נסקל כדכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה אבל לעולם אימא לך דלית לך שפיר ק"ו דלעיל דלענין חילול דהא לא גלי קרא בשום מקום דשייך בדבר הזה שיתחלל הזומה ועוד קשה דהוה ליה לתרץ דהתם ודאי לא עבדינן ק"ו משום דא"כ בטלת תורת עדים זוממין לגמרי ולא משכחת לה כאשר זמם אבל לעיל דלא בטלת תורת עדים זוממין שייך שפיר למיעבד ק"ו לכך פירש ר"ת דה"ק ומה הסוקל אינו נסקל פירוש אדם שסוקל חבירו באבנים ומת דנדון בסייף ולא בסקילה הבא ליסקל ולא נסקל עדים שמעידין איש פלוני שמחויב סקילה ולא נסקל על ידם אינו דין שלא יסקלנו והשתא לא בטלת לגמרי דאיכא לאוקומי קרא דועשיתם כאשר זמם כשהן מעידין שמחויב שאר מיתות ב"ד שאינו בסקילה ואפ"ה לא עבדינן האי ק"ו (ג) י)דהכי קאמר לו לעיל דלא עבדינן ק"ו בכהאי גוונא(כ):

כלומר

להנהו שהדר קמאי רשעים והיה אם בן הכות הרשע. אבל מלאו דלא תענה אין לוקין משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה: ת"ר ד' דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה או בן חלוצה ואין גולין לערי מקלט ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין לעבד עברי. משום ר' עקיבא אמרו אף אין משלמין [על פי עצמן. אין נעשין בן גרושה וכו'] ואין גולין לערי מקלט שנאמר הוא ינוס הוא ולא זוממין. ואין משלמין כופר מאי טעמא כופרא כפרה הוא והני לאו בני כפרה נינהו כיצד כגון שהעידו על שורו של פלוני הרג פלוני שמחייבין אותו כופר ונמצאו זוממין אין משלמין את הכופר: ואין נמכרין בעבד עברי. מאי טעמא אמר רבא דאמר קרא אם אין לו ונמכר בגנבתו בגנבה נמכר ולא בזוממו. משום ר' עקיבא אמרו אף אין משלמין על פי עצמן. מאי טעמא קסבר ר' עקיבא עדים זוממין קנסא הוא ואין אדם משלם קנס על פי עצמו. אמר רבא תדע שהרי לא עשו מעשה ונהרגין. וכן אמר רב נחמן תדע שהרי ממון ביד בעליו ומשלמין (הנה) [היינו] לא עשו מעשה ומשלמין:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' והצדיקו כו'. נ"ב וליכא לאוקמי הך מלקות במקום שאפשר לקיים בו דין הזמה דמכדי רשעתו נפקא לן כאלו נעשית משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות ואי לאו הני קראי יתירא דגלי גבי בן גרושה ובגלות הו"א דקרא דוהצדיקו וכו' לא אתי אלא לעדי בן גרושה שהן ישראלים דהתם לא אפשר לקיים בו דין הזמה הלכך חייבים מלקות אבל כשהן כהנים אפשר לקיים בהו דין הזמה קמ"ל קראי: (ב) שם השתה למעלה ונאמר השתה למטה מה. נ"ב אינה גו"ש תופסה ולא היקשא אלא גילוי מלתא בעלמא למטה כלמעלה: (ג) תוס' ד"ה ומה וכו' ק"ו והכי נמי קאמרינן לעיל:

◆

רבינו חננאל

ומה הסוקל אינו נסקל כדקיי"ל לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין (א) הבא לסקול ולא סקלו אינו דין שלא יסקל. אלא מחוורתא כדשנין מעיקר' ועשיתם לו ולא לזרעו. מעידין באיש פלוני שהוא חייב גלות ונמצאו זוממין אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקין ארבעים. מנא לן אמר ריש לקיש דאמר קרא הוא ינוס הוא ולא זוממין. ר' יוחנן אמר ק"ו ומה הוא אם עשה הוא במזיד בלא התראה אינו נהרג ואינו גולה הן שאע"פ שהן במזיד לא עשו מעשה אינו דין שלא יגלו. ודחינן דהראוי הוא שיגלו כדי שתהיה להן כפרה אלא כי לא עשו מעשה אבל הוא שעשה מעשה במזיד לא תהיה כפרה לו. ונדחו דברי ר' יוחנן ועמדו דברי ריש לקיש: אמר עולא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין שנאמר והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע. משום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע ילקה. אלא כגון עדים והרשיעו אחרים ואתו עדים אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא והרשיעו להני והיה אם בן הכות הרשע כלומר שוינהו

◆

מסורת הש"ס

א) סנהדרין י., ב) [עי' תוס' שבת קנ. ד"ה כלאו וכו' פלפלו בסוגיא דהכא ועי' תוספות סנהדרין י. ד"ה וכל ותוס' כתובות מה: ד"ה ר' יהודה], ג) [לקמן ג. ד: ב"ק ה.], ד) ב"ק כ. מ., מ:, ה) גי' יעב"ץ מזדבן, ו) מהרש"ם מ"ו, ז) מהרש"ם הכי איתמר, ח) [קדושין יח. ע"ש], ט) [דברים יט], י) רש"א והיכי קאמר לעיל לעבדינן ק"ו בכה"ג, כ) [ועי' מ"ש תוס' מנחות טו. ד"ה המפגל],

◆

תורה אור השלם

1. ואשר יבא את רעהו ביער לחטב עצים ונדחה ידו בגרזן לכרת העץ ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי:
דברים יט ה
2. ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובערת הרע מקרבך:
דברים יט יט
3. כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע:
דברים כה א
4. והיה אם בן הכות הרשע והפילו השפט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר: דברים כה ב
5. לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה ברעך עד שקר:
שמות כ יב
6. אם כפר יושת עליו ונתן פדין נפשו ככל אשר יושת עליו:
שמות כא ל
7. אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם אין לו ונמכר בגנבתו: שמות כב ב

◆

מוסף רש"י

רמז לעדים זוממין שלוקין. היכא דלאו הזמה יכולה להתקיים בהם, כגון מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ונמצאו זוממין והרי הם כהנים אין אומרים יעשה זה בן גרושה תחתיו אלא לוקה את הארבעים, מנלן (סנהדרין י'.). משום והצדיקו את הצדיק. משום דכ"ד הצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות את הרשע, לצדקת לצדיק למה הוזכרה כאן, וכי משום צדקת לצדיק מתחייב רשע מלקות, אלא ודאי עדים זוממין למיהוי הכי, דאעדים קאי והוי והיה אם בן הכות, והכי קאמר עדים שהרשיעו לצדיק והוזמו והצדיקו עדים אחרונים את הצדיק והרי נעשו רשעים אלו העדים הראשונים וילקו, ואם אינו ענין לעדות ממון, דהא אין לוקין ומשלמין, תניהו ענין לבן גרושה וכיוצא בו (שם). וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. מאם לא תשמור לעשות והפלא ה' את מכותך וגו', כאלו הן הלוקין (שם). אין משלמין על פי עצמן. כגון אם הוזמו בב"ד זה ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין ולתובען והלכו למקום אחר והודו שם בב"ד ולאמרו הוזמנו בבית דינו של פלוני פטורין (ב"ק ה.). בדניזק שיימינן. כגופו של מת וכהכי מכפר מזיק (שם מ.). נאמר השתה למעלה. לענין דמי ולדות כאשר ישית עליו בעל האשה, ונאמר השתה למטה. כמועד שהמית אם כופר יושת עליו (שם). בגנבתו ולא בזוממו. אם העיד כמכירו שגנב והוזם ואין לו במה לשלם אינו נמכר (קדושין יח.).

א) כפרש"י וכבר הקשו הראשונים על זה הפי':